

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

PROBLEMS OF RESEARCH OF INNOVATIVE AND TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN ECONOMY: THE METHODOLOGICAL ASPECT

У статті проведено дослідження методологічних основ дослідження інноваційно-технологічного розвитку економіки України. Наведено авторське розуміння класифікації сукупності дослідницьких інструментів, згідно якому методологія дослідження даної проблеми базується на міждисциплінарному синтетичному поєднанні груп управлінських і аналітичних методів, кожна група з яких включає у себе як теоретичні так і емпіричні дослідницькі інструменти.

Ключові слова: методологія дослідження, інноваційно-технологічний розвиток, управлінські методи, аналітичні методи.

В статье проведено исследование методологических основ исследования инновационно-технологического развития экономики Украины. Приведено авторское понимание классификации совокупности исследовательских инструментов, согласно которому методология исследования данной проблемы базируется

на междисциплинарном синтетическом сочетании групп управленческих и аналитических методов, каждая группа из которых включает в себя как теоретические так и эмпирические исследовательские инструменты.

Ключевые слова: методология исследования, инновационно-технологическое развитие, управленческие методы, аналитические методы.

The article studies the methodological foundations of innovation and technological development of the Ukrainian economy. The concept of the classification of a set of scientific instruments. The methodology for investigating this problem is based on a joint synthetic combination of groups of management and analytical methods, each group of which includes both theoretical and empirical research tools.

Key words: research methodology, innovative and technological development, management methods, analytical methods.

УДК 330.342:332.14

Паризький І.В.

к.ю.н., докторант

Національна академія управління

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку економічної науки інваріантність інноваційно-технологічного розвитку економіки зумовлює застосування міждисциплінарного підходу дослідження, у рамках якого очевидним є застосування широкого спектру загальнонаукових та спеціально-економічних методів. Даний підхід зумовлений, у першу чергу тим фактором, що інноваційно-технологічний розвиток знаходить свої прояви не тільки у економічній сфері, навіть якщо інновації реалізуються у економічному секторі. Інноваційно-технологічний розвиток – це стратегія і тактика модернізації, тому осмислення функціонування даного феномену вимагає залучення найширшого кола методів.

Міждисциплінарність дослідження даної проблеми також пов'язана із очевидним незадовільним станом інноваційного розвитку, коли інноваційна система України розвивається нерівномірно в галузевому, регіональному та інших напрямках. Практично відсутня необхідна інфраструктура для становлення інноваційних осередків, нормативне забезпечення несистематизоване, показники діяльності інноваційних центрів є дуже низькими і комплексно не аналізуються, відсутні дієві механізми стимулювання суб'єктів підприємництва, сфери освіти і науки до активізації інноваційної діяльності, політична деструктивність реформ обмежує можливості науково-технічного співробітництва країни та приплив іноземних інвестицій, підвищення рівня інноваційного потенціалу

суспільства [1]. Зазначені аспекти актуалізують потребу науково-теоретичного переосмислення методології дослідження інноваційно-технологічного розвитку економіки України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Методологічні аспекти інновацій економічного розвитку стали предметом досліджень вчених із різноманітних галузей знань: економічних, державного управління, юридичних, технічних тощо. Серед останніх досліджень варто відзначити внесок у наукову думку таких науковців, як А.В. Гречко, Ю.К. Зайцев, О.П. Кавтиш, Н.Р. Нижник, В.С. Савчук, Н.Г. Сейсебаєва, І.А. Чикаренко, В.П. Якобчук тощо. Проте, у сучасних умовах державотворення інноваційно-технологічний розвиток виступає визначальним фактором економічного поступу держави, тому вимагає додаткових досліджень аспектів урахування міждисциплінарності проблеми, чому недостатньо приділялася увага у попередніх наукових розвідках.

Метою даної статті визначаємо узагальнення методологічних підходів до дослідження інноваційно-технологічного розвитку економіки України, у той же час як завданням дослідження є формулювання класифікації сукупності дослідницьких інструментів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У найбільш загальному вигляді методологія дослідження управлінських інновацій визначається контекстом міждисциплінарної наукової парадигми, яка формується в результаті синтезу даних різ-

номанітних соціальних наук, філософської методології та розуміння завдань дослідження і їх соціального й когнітивного контексту. Відповідно методології є досить різноманітними як у історико-генезисному плані, так і як складові сучасного управлінського знання. «Питання оптимізації державного управління є перманентно актуальним. На кожному етапі розвитку проблему вдосконалення розуміють по-новому та намагаються вирішувати відповідно до оновлених науково-еволюційних засад. Встановлення функцій відповідності еволюційних потреб держави та суспільства потребам оптимізації системи управління має ґрунтуватися на одній із сучасних парадигм еволюції, методологічному та логіко-понятійному апараті певної науки, в якій проблеми оптимізації розглядаються наочно. Оптимізація управління за певними визначеними критеріями є органічною частиною науки і практики управління» [2, с. 62]

Таким чином, з методологічної точки зору в процесі дослідження потрібно враховувати, що інновації в економіці є не лише результатом зовнішніх впливів і необхідності до них адаптуватися, але й наслідком саморозвитку самої управлінської системи, утворення нових, раніше не існуючих внутрішніх чинників, що з'являються в результаті самостійної, відносно незалежної від зовнішніх соціокультурних умов логіки розвитку системи економіки. Сюди належать як тенденції генезису загальноекономічних методологій та методів, так і специфічні внутрішньосистемні процеси в межах діяльності органів державної влади [3].

Погоджуємось із Н.Г. Сейсебаєвою у тому, що реально будь-яке сучасне теоретичне дослідження управлінських інновацій у методологічному плані є полі- чи метапарадигмальним, ґрунтуючись на кількох наукових парадигмах, що використовуються або як рівноправний синтез методологій, або як об'єднання методологій на основі синтезованої метапарадигмальної конструкції. Особливістю методології є також необхідність поєднання підходів багатьох шкіл управлінської думки. При цьому управлінські інновації спираються як на теоретичні концепції, так і на різні наукові підходи і практичні прийоми. Це пояснюється високою складністю і низькою детермінованістю об'єкта управління в умовах швидкоплинних і різновекторних змін. Проте при величезному різноманітті «інструментальних» методологій та концептуальних основ все ж доцільно виділити кілька фундаментальних методологічних підходів, які визначають загальний характер, проблемне поле, евристичний потенціал досліджень управлінських інновацій у сучасній науці [4, с. 194].

Важливо відмітити, що при дослідженні закономірностей і проблем становлення та функціонування постіндустріальної моделі економічного розвитку, особливостей інституціональних

форм, відповідних цій моделі соціальної системи, необхідно визначити ту сукупність методів, за допомогою яких можливо пізнати цю складну, за словами Д. Белла [5], аналітичну конструкцію – інституційні методи. Основою парадигми таких досліджень, як констатує слугує нова філософія поглядів на сутність і характер змін, які відбуваються у житті постіндустріального суспільства, його економічної системи, еволюції духовних цінностей людини й загалом системи факторів, за допомогою яких створюється продукт в умовах динамічного науково-технічного розвитку та поширення інтелектуальної власності. Визначальним чинником виникнення потреби у новій парадигмі досліджень є завершення етапу «автономії» економіки у цивілізаційному розвитку та зростаючий взаємозв'язок між соціальною та економічною сферами системи [6, с. 32].

Отже, на наше переконання, закономірною парадигмою методологічного інструментарію дослідження інноваційно-технологічного розвитку економіки України є експлікація загальнонаукових і спеціальних методів.

Загальнонаукові методи дослідження вчені поділяють на три групи [7]:

- методи, що використовують на теоретичному рівні дослідження (індукція, дедукція, системний підхід);

- методи, що використовуються як на теоретичному, так і на емпіричному рівнях дослідження (формалізація, абстрагування, аналіз і синтез, систематизація, узагальнення, моделювання);

- методи емпіричного дослідження (спостереження, експеримент, вимірювання, оцінювання, порівняння, візуально-графічні прийоми).

Саме тому, з методологічної точки зору в процесі дослідження потрібно враховувати, що інновації в управлінні економікою є не лише результатом зовнішніх впливів і необхідності до них адаптуватися, але й наслідком саморозвитку самої управлінської системи підприємств, утворення нових, раніше не існуючих внутрішніх чинників, що з'являються в результаті самостійної, порівняно незалежної від зовнішніх соціокультурних умов логіки розвитку системи управління підприємством. Сюди відносяться як тенденції генезису загальноуправлінських методологій і методів, так і специфічні внутрішньосистемні процеси в межах діяльності технологічних підприємств [4, с. 195].

У цьому контексті актуальності набуває застосування проектного підходу в дослідженні інновації в управлінні економікою. Проектний підхід є специфічним методологічно-організаційним підходом до результат-орієнтованого управління, яким забезпечується управління змінами та цілеспрямований перехід з одного стану системи в інший – покращений. Проектний підхід спрямований на досягнення цілей у відповідності до очі-

кувань споживачів або з перевищенням очікувань; на створення майбутньої суспільної вартості й зменшення часу на доведення продукту проекту (послуг, матеріальних благ тощо) до споживчого ринку (time to market). І.А. Чикаренко відзначає, що проектний підхід як методологія не нав'язує якусь єдину модель управління та забезпечує плюралізм форм і гнучкість застосування [8, с. 40].

Окремим аспектом методології дослідження управлінських інновацій є визначення комплексу застосовуваних методів і сфери їх використання в межах виокремленого проблемного поля у економіці. Різноманітні методи наукового дослідження використовувалися залежно від їх інформаційного і процедурного характеру. Методи інтерполяції й екстраполяції, що ґрунтуються на поширенні встановлених кількісних зв'язків на нові сфери, використовуються для аналізу кількісних характеристик процесів розвитку в системі інноваційного управління. Аналітичні методи, що ґрунтуються на процедурах синтезу-аналізу якісних і кількісних даних, застосовуються для дослідження якісних ознак і характеристик цього розвитку, що визначають можливі варіанти внутрішньої структури об'єкта дослідження, якісні або кількісні зв'язки між структурними елементами. Методи, що передбачають проведення різного роду експертиз, використовуються, як правило, уже у вигляді результатів (експертних оцінок та узагальнених думок окремих фахівців) для виділення суттєвих ознак управлінських процесів. У цій сфері дослідники широко використовують загальнонаукові методи аналогій, що ґрунтуються на процедурах переходу від властивостей аналогів до характеристик об'єкта дослідження, для порівняння інформації про властивості їх схожих рис (управлінських процесів, їх середовищ) і виділення сутнісних характеристик й оптимальних напрямів управлінських інновацій, а також обґрунтування прогнозів для стратегічного планування інновацій у державному управлінні [4, с. 195].

Такий підхід дає можливість синтезувати охарактеризовані методи із комплексним методом оцінки інновацій, тобто оцінювати як вартісні так і якісні характеристики інновацій, який пропонується В.П. Якобчуком [9]. Даний метод дозволяє оптимізувати оцінку техніко-економічних можливостей інновацій. Методи оцінки інновацій можуть бути зведені в три групи:

- методи, що ґрунтуються на технократичному підході;
- методи засновані на економічному підході;
- комплексні методи.

В основі технократичного підходу лежить уявлення про інноваційний розвиток підприємств АПК як процес реальної заміни старого обладнання новим. Рішення про доцільність впровадження техніко-технологічних інновацій приймається

на основі розрахунку порівняльної ефективності, проте більш доцільним при прийнятті таких рішень буде брати до уваги і оцінку інновацій на основі прогресивності обладнання, що має бути використаним [10, с. 51]. В якості показника, що характеризує ступінь прогресивності інновацій, що впроваджуються, використовується питома вага робітників, зайнятих на прогресивному виробництві, показники рівня автоматизації і механізації тощо.

Разом з тим, в межах технократичного підходу не вирішується основне питання ефективного функціонування підприємств – оптимальний розподіл ресурсів. Традиційні економічні методи оцінки інновацій ґрунтуються на показниках продуктивності (продуктивності праці, обсяг виробництва, фондівіддачі та ін.), вартісних показниках, а також низці показників, що характеризують раціональність використання ресурсів та ефективність інвестицій в інновації. В економічному підході до оцінки інновацій особливе місце посідають методи з використанням вартісних показників, оскільки вони відображають основну мету виробництва – ефективність. При використанні даних методів інновації являють собою систему, яка характеризується стійкою функціональною залежністю між затратами ресурсів на виробництво та випуском продукції підприємств. З метою одночасного відображення технологічного рівня виробництва та ефективності функціонування досліджуваної сукупності підприємств нами, окрім традиційного економіко-статистичного методу, був використаний метод лінійного програмування (метод оболонки даних від англ. Data Envelopment Analysis (DEA)). Визначення економічної ефективності за методом DEA відбувається шляхом аналізу використання ресурсів, які представлені масивом вихідних даних у кількісному та вартісному виразі. Даний метод надає можливість розглядати економічну ефективність господарювання підприємств з двох сторін: 1) використання мінімальної кількості ресурсів для виробництва одиниці продукції; 2) раціонального їх вибору за критерієм мінімізації витрат на одиницю продукції завдяки принципу взаємозамінності виробничих ресурсів та залученні у виробництво більш дешевих аналогів. Ефективність виробництва у першому випадку знаходить вираження у показнику технічної ефективності, який відображає технологічний рівень виробництва, у другому – аллокативної ефективності, яка вказує наскільки раціональним є використання власних ресурсів підприємства [9].

Із даної загальнонаукової ідеології застосування синтетичної методології дослідження інноваційно-технологічного розвитку економіки України витікають спеціальні методи досліджень, серед яких чільне місце відводимо методу моделювання.

Даний метод включає у себе визначення системних засад структурування та абстрактно-логічного конструювання (моделювання) управлінських інновацій як об'єкта дослідження. Крім визначення норм і правил, за якими здійснюється моделювання управлінських відносин у межах інноваційної діяльності, на погляд Х.В. Хачатуряна, фундаментальне значення мають концептуальні засади самого структурування системи інновацій у державному управлінні. Системні концепції управління привносять у цю сферу дослідження цілісність системи управлінських інновацій; виділення системоутворюючих факторів, які забезпечують її якісну визначеність; інструментарій вирішення проблеми "розрізнення" (Н. Луман), тобто ліній, за якими система управлінських інновацій вирізняється з навколишнього середовища (як інших складових системи державного управління, так і компонентів зовнішнього середовища); а також можливість обґрунтувати фактори стійкості інноваційних змін у системі державного управління та системні управлінські процеси, що її забезпечують [11, с. 32].

У цьому контексті слід звернутися до ризик-орієнтованих програмно-цільових підходів до управління – прогнозування, стратегічного та антикризового управління, управління проектами. Світова практика публічно-управлінської діяльності свідчить, що запровадження цих підходів значно підвищує ефективність публічного управління, що обумовлено, зокрема, їх методологією, яка вимагає своєчасного виявлення потенційно-можливих ризикових факторів, їх аналізу на предмет ймовірності виникнення та оцінювання за ваговими коефіцієнтами або рейтингування за певною шкалою. Результатом такої діяльності є розроблення комплексу дій щодо запобігання ризикам, зменшення їх негативного впливу або подолання. Звідси, інструментом забезпечення успішності відповідних стратегій, програм та проектів інноваційного розвитку є кваліфікований ризик-менеджмент, який під час інноваційної діяльності виходить на перший план за своєю значимістю [8, с. 126].

У цілому, підтримуємо тезу Н.Г. Сейсебаєвої [4, с. 195], яка слушно зауважує, що міждисциплінарний характер дослідження інноваційно-технологічного розвитку економіки України у процесі здійснення державного управління економічною сферою доцільно забезпечувати через визначення взаємозв'язків і перетин проблемного поля теорії інноваційного управління та інноваційного менеджменту як спеціалізованої наукової дисципліни, у межах якої здійснюється розробка теоретико-методологічних засад інновацій. Саме інноваційний менеджмент на методологічному рівні обґрунтовує застосовність як методології дослідження інновацій в управлінні елементів логіки, педагогіки, науко знання, математики, кіберне-

тики, низки технічних і економічних наук, психології, соціології та інших наукових сфер пізнання.

На підтвердження даної тези слід навести думку Е. Тоффлера, який наголошує, що ми стоїмо сьогодні на порозі нової доби синтезу [12]. В усіх інтелектуальних сферах діяльності, від точних наук до соціології, психології й особливо економіки, ми, ймовірно, побачимо повернення до великомасштабного мислення, до загальної теорії, до складання частин до купи. Як слушно зауважують вітчизняні науковці «нова вихідна концептуальна схема, модель постановки проблем і методів їх розв'язання перебуває у стадії формування, тому є радше потенційно перспективною, бо ще не домінує в системі традиційної методології» [13, с. 229–230].

Виклад основного матеріалу дослідження.

Отже, узагальнюючи методологічні основи дослідження інноваційно-технологічного розвитку економіки України, наводимо авторське розуміння класифікації сукупності дослідницьких інструментів. Методологія даного дослідження базується на міждисциплінарному синтетичному поєднанні груп управлінських і аналітичних методів, кожна група з яких включає у себе як теоретичний так і емпіричний інструментарій. Управлінська група методів представлена такими інструментами пізнання, як: інституційний підхід, проектний підхід, комплексний метод оцінки інновацій, методи прогнозування, стратегічного та антикризового управління, управління проектами, методи системного узагальнення, факторного аналізу та інші методи. До аналітичних методів відносимо наступні інструменти: загальнонаукові методи аналогій, порівняльно-аналітичний метод, методи інтерполяції й екстраполяції, аналітичні методи, які засновані на процедурах синтезу-аналізу якісних і кількісних даних, економіко-статистичний метод, метод лінійного програмування, метод моделювання, а також інші, споріднені із зазначеними методи. Вибір даної методології обґрунтовується осмисленням дослідницької проблеми як багатоманітного економіко-технологічного феномену, котрий охоплює широкий спектр наукового пізнання поза межами сучасної економічної дослідницької ідеології.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кавтиш О.П. Теоретико-методологічні підходи до визначення національної інноваційної системи / О.П. Кавтиш, А.В. Гречко // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2011. – № 2. – С. 223–228.
2. Нижник Н., Черленяк І., Олуйко В. Синергетичні основи оптимізації державного управління // Вісн. ДСУ. – 2003. – № 4. – С. 62–70.
3. Инновационный менеджмент: Учеб. пособие / Под ред. Л.Н. Оголевой. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 238 с.

4. Сейсебаєва Н.Г. Методологічні підходи до оцінки оптимізації управлінських інновацій на підприємствах машинобудування Н.Г. Сейсебаєва // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2012. – Випуск 2. – Том 1. – С. 193–196.

5. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. – М.: Academia, 1999. – 773 с.

6. Лебедева Л. Про методологію дослідження постіндустріальної економіки / Л. Лебедева // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2013. – № 2. – С. 28–38.

7. Салига К.С. Методологія наукового дослідження економічної ефективності інвестицій в інноваційні проекти / К.С. Салига. // Ефективна економіка. – 2013. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_2_23

8. Чикаренко І.А. Теоретико-методологічні засади формування системи управління інновацій-

ним розвитком територіальних громад. Дис. д-ра наук з держ. упр.: 25.00.04. – Дніпропетровськ, 2016. – 456 с.

9. Якобчук В.П. Методологія та методика дослідження пріоритетів інноваційного розвитку аграрної сфери / В.П. Якобчук // Ефективна економіка. – № 10–2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1520>

10. Балдин К.В. Инвестиции в инновации: учеб. пособие / К.В. Балдин, И.И. Перердеряев, р.С. Голов. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2008. – 238 с.

11. Хачатурян Х.В. Инновации в государственном управлении: Монография. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 252 с.

12. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. – М.: АСТ, 2004. – 784 с.

13. Зайцев Ю.К. Сучасна політична економія (проблеми та інституціональне поле предмета і методології досліджень): навч. посіб. / Ю.К. Зайцев, В.С. Савчук. – К.: КНЕУ, 2011. – 337, [3] с.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ

FOREIGN EXPERIENCE OF STATE SUPPORT OF DEVELOPMENT OF INNOVATIONS

Стаття присвячена дослідженню зарубіжного досвіду державної підтримки розвитку інновацій та оцінці можливості застосування такого досвіду в Україні. Визначено, що основою державної підтримки інновацій є стратегія інноваційного розвитку держави. Охарактеризовано види таких стратегій, їх особливості та фактори успіху їх застосування на прикладі зарубіжних країн.

Ключові слова: інновації, локальні інноваційні центри, державна підтримка інновацій, стратегія інноваційного розвитку.

Статья посвящена исследованию зарубежного опыта государственной поддержки развития инноваций и оценке возможности применения такого опыта в Украине. Определено, что основой государственной поддержки инноваций является стратегия инновационного развития государства.

Охарактеризованы виды таких стратегий, их особенности и факторы успеха их применения на примере зарубежных стран.

Ключевые слова: инновации, локальные инновационные центры, государственная поддержка инноваций, стратегия инновационного развития.

The article is devoted to research of foreign experience of state support of development of innovations and estimation of possibility of application of such experience in Ukraine. It is defined that basis of state support of innovations is strategy of innovative development of the state. The types of such strategies, their feature and factors of success of their application are described on the example of foreign countries.

Key words: innovations, local innovative centers, state support of innovations, strategy of innovative development.

УДК 338.061.6

Сакун О.С.

к.е.н., докторант кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Чернігівський національний технологічний університет

Постановка проблеми. В системі заходів активізації інноваційних процесів і забезпечення інноваційного розвитку у світовій практиці активно використовуються різноманітні механізми стимулювання науково-дослідної діяльності та комерціалізації її результатів. Одним із дієвих механізмів виступає створення локальних інноваційних центрів (технологічних і наукових парків, технополісів, бізнес-інкубаторів, венчурних підприємств та ін.), призначених акумулювати на обмеженій території необхідну інфраструктуру та створювати сприят-

ливі умови для реалізації всіх стадій інноваційного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В іноземній науковій літературі опубліковано чимало наукових робіт із питань становлення та організації різного роду вільних і спеціальних економічних зон, а також функціонування та розвитку техніко-впроваджуваних і науково-технічних зон, у тому числі, технологічних парків і технополісів. Такі дослідження здійснювали зарубіжні науковці: А. Андерсон, Б. Ашейм, І. Білінов,